

доц. д-р МАРИЯ ШИШМАНОВА

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ "НЕОФИТ РИЛСКИ", гр. БЛАГОЕВГРАД

РЕГИОНЪТ КАТО ТЕРИТОРИАЛНА СИСТЕМА НА УСТОЙЧИВОСТ

THE REGION AS A TERRITORIALY STABLE SYSTEM

Assoc. Prof. PhD MARIA SHISHMANOVA

SOUTHWESTERN UNIVERSITY "NEOFIT RILSKI", BLAGOEVGRAD

Abstract: The paper's subject is the region as a territorial system, comprised various components and their reaction under different conditions. Employed are the principles of system analysis. Studied is the interaction of the territorial system and factors external for it, the environment, the processes within the territorial system with impact on its structure, as well as the latter's evolution. Stability and equilibrium, types of equilibrium, structuring and destructuring of the territory are other aspects under consideration. **Keywords:** region, territorial system, evolution, stability, equilibrium, sustainability

Въведение

Системното мислене намира своята формулировка в Теорията за генералната система (General System Theory). Тя се ражда в химико-биологичните и физико-математическите науки. Теорията ся явява в края на 60-те години като демонстрира ялната тенденция да се приеме за ключов модел, който да намери приложение в различни научни среди, в това число и в икономическите, социалните и географските.

Разглежда се същността на региона като териториална система с нейните елементи и тяхната реакция при различни условия. Стъпва се на принципите на системния анализ. Проследяват се взаимодействието на териториалната система с външните на системата фактори, с околната среда, процесите - действията в териториалната система действащи на нейната структура, както и еволюцията настъпваща в нейната структура. Стабилност и равновесие, типове равновесие, структуриране и деструктуриране на територията са другите аспекти, които се поставят на вниманието. Проблем който в регионалистиката е много важен и

теоретично допринася за изясняване на множество недостатъчно анализирани страни на териториалната система - регион.

Цел на изследването

Изследване на териториалните системи, техните съставни компоненти, и тяхното движение на растеж и развитие, промени в състоянието им. Анализирани при промяна на компонентите и външните условия как се отразява на системата-регион, където всичко е обвързано и трябва да функционира синхронно.

Материал и методи

За настоящето изследване са анализирани литературни източници /които са цитирани/ разглеждащи различни аспекти на сложни системи, обекти и процеси, включително и на регион, които имат сходни симптоми, действия и реакции.

Резултати

Какво е система

Една система се дефинира като общност от интегрирани елементи, обвързани по между си с връзки, които

придават определена стабилност и са движени от общ процес.

Най-общо теорията за една система (Von Bertalanffy, 1968) я обяснява като:

- нещо непознато, докато не се идентифицира;

- нещо, което е в неговата същност;

- нещо, което се определя от неговата цел;

- нещо, което функционира;

- нещо, което представлява стабилна структура;

- нещо, което се трансформира във времето (еволюира).

В строежа на системата могат да се идентифицират три основни съставни части:

- елементи;
- състояние или статус;

• връзки между елементите и статусите.

В случаите на физически системи елементите кореспондират на физическите обекти, всеки от които може да създаде „изменение на състоянието“ и представя различни качества: номер, големина, маса, цвят, години, цена и т.н.

Статусът на системата се определя от качествата на измененията на състоянието от гледна точка на определен момент. Статусът на една градска система може да бъде описан от серия променящи се качества, като например население, работна сила, обща територия, територия за обитаване и т.н.

Фиг.1 Ключов модел на системата

Източник: Vallega A.. 1995

Релациите между променящите се статуси или елементи на системата могат да бъдат показани статистически, математически, дори описателно с използваната разговорна реч. Това са точно връзките, които различават група елементи от една система: първата може да има случайна природа, докато връзките в системата не съществуват случайно. Освен това групата се представя с опростени връзки, докато системата има съвсем друга организация

– нейните вътрешни връзки се управляват от една общност от поделени регламенти. Системата се състои от суб-системи. От своя страна самата система е компонент на средата и по този начин се явява суб-система по отношение на системата над нея.

Свойства на системата

Системите имат точно определени свойства. Те притежават свойства, които

са от особено значение за териториалните системи:

- **отвореност:** системата реализира взаимовръзки със своята околна среда. Системата е конструирана от подсистеми, които реагират помежду си и със системата на която принадлежат;

- **несъбираемост:** система не може да се прекрие със сумата от нейните елементи;

- **обратна връзка:** всеки елемент генерира серия от други случаи, които се отразяват на цялостната система, като включват и компонентата създаваща оригинален резултат. С наблюденията преди това, в зависимост от случаите, обратните връзки клонят към:

- стабилизиране на системата, като абсорбират дестабилизиращите импулси (негативни обратни връзки);

- генериране на увеличаващо се отдалечаване от ситуацията на равновесие, до детерминиране на разрушение или комплексно трансформиране на системата (положителни обратни връзки).

Динамика на системите

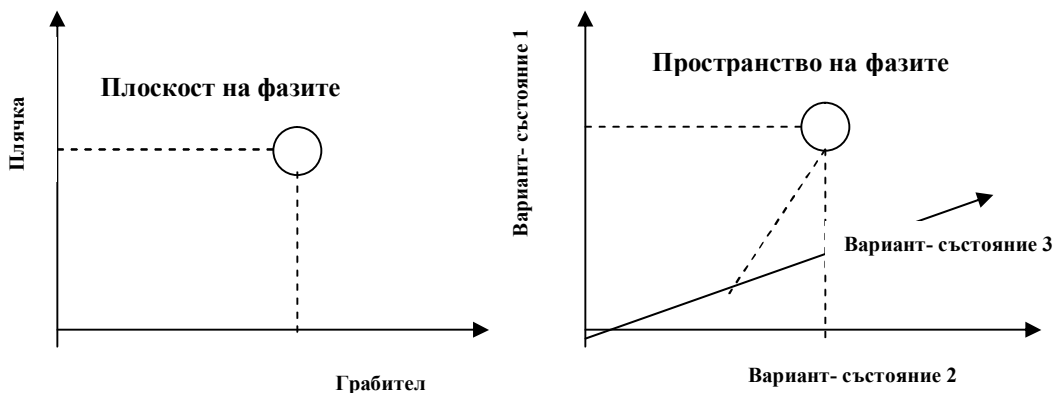
Голяма част от географските системи са динамични. Тяхното състояние се променя във времето.

Регионалният процес може да бъде интензивен заедно с промените, с които организацията на регионалната система

може да се обвърже във времето като отговор на импулсите, произтичащи преди всичко от външната среда. Това не означава, че регионалната система се детерминира еднопосочно с външната среда. **Регионът** реагира на външната среда чрез съществуващите си връзки. В своето развитие регионът ползва основите си връзки във взаимодействието с външната среда. В същото време получава импулси, които произвеждат специфичен ефект, свързан с характеристиките на регионалната система; от своя страна тя реагира, като произвежда импулси директно насочени към външната среда.

Опростено представяне на начините на действие на веригите на еволюционната динамика е системата, състояща се от два народа: един – плячка, а друг – грабител. Тази система може да бъде представена в двумерното пространство (или равнина на фазите), получено чрез изчертаване на две координатни оси. На всяка от осите може да се измерва по една променлива на състоянието. Плътноста на населението – грабител се нанася на абцисата, а на ординатата е населението – плячка. В случай на променливи представянето е по-комплексно. Прибягва се до ползването на n-мерно пространство, в което всяка точка е определена в n-тата на координатите.

Фиг.2 Променливи на състоянието и пространство на фазите

Източник: Vallega A., 1999

При разглеждане на системата плячка – грабител динамиката ѝ може да се представи от траекторията в двумерното пространство на фазите, с развитие, зависещо от отношението между компонентите на системата. Опростеното представяне може да се изрази в три типа:

- Състоянието на системата клони към една точка, независеща от началното състояние на стабилност. Например, след серия от по-голяма амплитуда на трептенията се установява равновесие между грабителите и плячка;

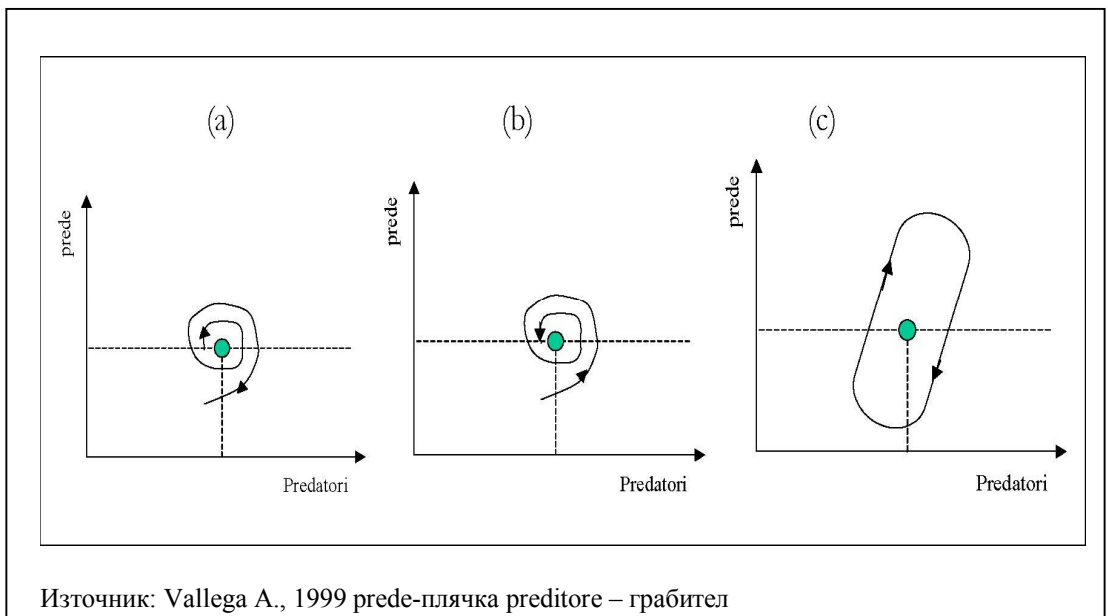
- Състоянието на системата клони да се завърти около една точка на равновесие чрез циклично стабилна динамика, получена чрез циклични трептения около състоянието на стабилност. Например, както населението – грабител така и населението – плячка демонстрират колебливост/непостоянство, което се изразява като регулярна променливост във времето, с едно константно

закъснение между различията на двата вида население;

- Състоянието на системата клони към отклонения от един начален пункт, като достига състояние на нестабилност. Например това е резултат от една серия от растящи трептения, които накрая ще допринесат за разпростиране на населението – плячка така, че новото население – плячка не се разпознава, а населението – грабител се заличава.

В първият случай чрез последователни, прогресивно замиращи трептения системата достига до състояние на равновесие, при което тя е в пълна стабилност. Във вторият случай системата е заинтересована от все по-широки трептения, които водят до отклонения от дадена точка и затова става нестабилна. Например в случая, в който населението – плячка се разпознае, следва разпространение на грабителите, ако не се намеси ново население – плячка. В последния случай регулярните трептения на плячката и грабителите съставят една присъща собствена система, която циклично се колебае около точката на равновесие.

Фиг.3 Динамични траектории на една система плячка – грабител

Източник: Vallega A., 1999 prede-плячка preditore – грабител

Стабилност и равновесие не са синоними. Терминът равновесие наистина не е сложен.

Това е непосредственият образ на едно състояние на статичност. По-точно казано, неподвижността асоциирана към равновесието е особено състояние на механичните системи. Приложено към немеханичните системи, напр. термодинамичните системи, концепцията за равновесие трябва да отговаря на две условия:

1. Промените в състоянието не трябва да се променят във времето. Такава промяна се отнася преди всичко за минимални променливи, тъй като една система в равновесие разрешава движения на микро ниво;

2. Системата трябва бъде в покой, в смисъл че липсва всякакво влияние на материята или енергията. Те помагат за поддържане на стабилността при вариране на състоянието, което означава, че компонентите на системата трябва да бъдат изолирани от околната среда и не са разрешени размени с външната среда.

Например, един организъм, който е достигнал определено развитие, поддържа приблизително константно тегло на тялото си и така отговаря на първото условие, изискващо се от концепцията за равновесие. За поддържане на това състояние трябва да се породят и изхвърлят определени количества от материята. От това произтича и зависимостта на състоянието, определено от концепцията за равновесие. Статусът на системата

като организъм, в която не се верифицират варианти, се счита за стабилен и константен.

Много често терминът „равновесие“ се използва предимно за описване на „константно състояние“. Това се случва и в географията.

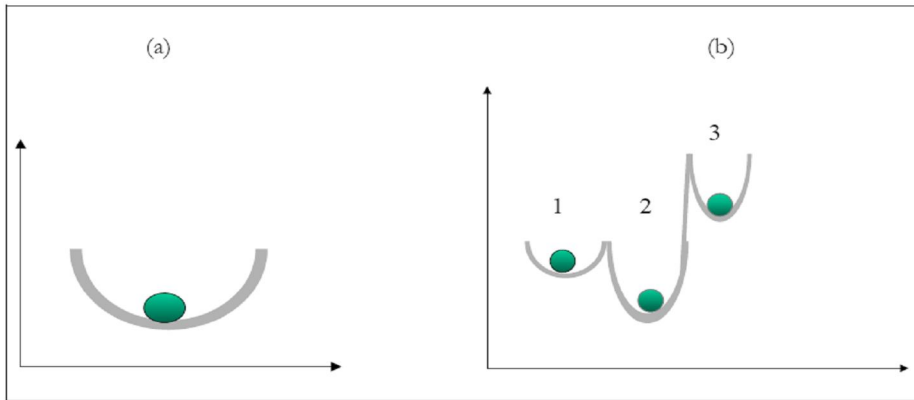
Стабилност и равновесие

Концепциите за стабилност и равновесие изискват някои уточнения.

Необходимо е да се направи разлика между глобална стабилност и локална стабилност. Първата съвпада с една единствена точка на вътрешното цялостно пространство на фазите, както са представени на фиг.4а. В някои морски системи тази точка се асоциира със стадий максимум. Дори и в присъствието външна помощ, тази система реагира, за да се върне в състояние на стабилност, доминираща по същия начин. В други случаи стабилността е локална. При тази ситуация във вътрешността на пространството на фазите би било възможно да се определят повече точки на стабилност, както е представено на фиг.4б. Определен вид, който е локално стабилен, поставен в състояние на колебание, може да бъде заместен от нов вид, довеждащ системата в нова точка на стабилност.

Познанието за локална стабилност е най-подходящо за географските системи, които под непрекъснат модифициращ натиск клонят да се движат към следващи точки на стабилност във фазите на тяхното пространство.

Фиг.4 Глобална и локална стабилност

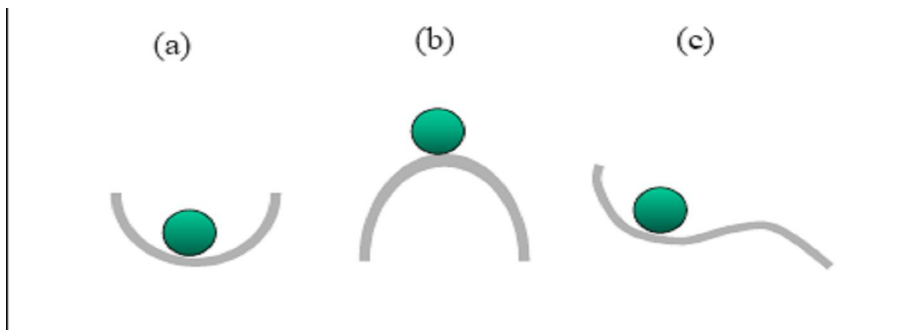

Източник: Minvielle E., S. Saviah, 2003

Стабилността може да бъде от различен тип. Прибягвайки към аналогии в механиката, точката на стабилност може да се представи като сфера в дупка или на върха, или също в една общност от дупка и връх. В първия случай /фиг.5а/, случая на безпокойство /колебание/, сферата преминава в точката на равновесие и се стабилизира в състояние на стабилно равновесие. Във втория случай /фиг.5б/ сферата

променя състоянието си, за да постигне ново равновесие, преминава в състояние на нестабилно равновесие. Съществува и един тип на състояние – полустабилно равновесие, когато сферата остава в състояние на равновесие, само ако въздействията са по-малки от един определен праг, под който сферата губи равновесието си, за да постигне ново равновесие /фиг.5в/.

Фиг.5 Типове равновесие на една система

Източник: Minvielle E., S. Saviah, 2003

Такава типология на равновесие може да се разпознае в териториалните системи. Когато регионът премине фазата на нестабилност, губи своето начално равновесие и така започва „път на колебание“. Преориентира се и избира между възможните позиции, към които да се отпрати. За разлика от

фазата на приспособяване, в която целта не се променя, във фазите на „колебание“ целта се променя. Не е задължително, но докато регионалната система мине през фазите на „колебание“, регионът постепенно преминава от организационно ниски нива към по-високи нива. Тогава системата

вместо да еволюира в по-висша форма, преминава в по-проста собствена организация и деградира. Намалява силата на единството в системата. Тя продължава да обединява и да държи единни своите конструктивни елементи, но започва процес на деструкция.

Анализи на връзките за растеж на една система

Процесите на **feedback**, за които преди това споменахме, са в основата на два типа на растеж на системата, **морфостатичен и морфодинамичен**.

Морфостатичната еволюция е от хомеостатичен тип. Тя модифицира системната структура благодарение на отрицателен **feedback** процес, който стабилизира системата. Такъв тип на еволюция може да се идентифицира с концепцията за растеж.

Морфодинамичната еволюция е от хомеомрежест тип. Тя модифицира системната структура благодарение на положителен **feedback** процес, който дестабилизира системата, за да постигне нови конфигурации на равновесие. Такъв тип на еволюция може да се идентифицира с концепцията за развитие.

Анализирането на връзките за растеж в една система означава анализиране на различните еволюиращи компоненти в тяхната цялост, както и взаимодействие между компонентите.

Индивидуализирането на връзките между компонентите в системата може да конструира ефикасен инструмент за анализи и прогнози. Такива взаимовръзки за растеж могат да бъдат от детерминистичен и стохастичен тип.

Териториалните системи и тяхната динамика. Територия и териториални системи

Терминът „територия“ в общоприетия смисъл е полето на човешка активност. Територията се формира и исторически, тя може да бъде и административно деление, разпростиране на някой

географски феномен (територия покрита от Чернобилските облаци) или най-елементарно пространствено разпростиране на дадена държава.

От 80-те години географите имат изработена концепция за развитие на територията, която се идентифицира със социално пространство, обособено от своите обитатели, без значение на неговата големина. Това е една част от земната повърхност, която човешкото общество резервира за живеене и управлява съгласно своите нужди (Le Berre, l'Encyclopedie de la geographie, Economica, 1992). Под обособяване се разбира дейността, специализациите, инфраструктурата, работата, която в тази територия се извършва и усъвършенства от общността в нея. Територията доказва още същността на групи хора, представяща характерното им своеобразие, тяхната история и особености.

Територията е хуманизирано пространство или исторически синтез на създадените взаимовръзки между човека и природата (Formica 1999). С термина „територия“ се означава част от земната повърхност, която едновременно е терен и общество. Тя представя природните елементи и човешкото присъствие, което се характеризира с дейности, нужди, култура и стремеж.

Концепцията за територия включва съдържанието от развитие на взаимовръзки между човек – природа, които се изразяват в обособяване на пространство от физически и социално-икономически процеси, като се имат предвид и процесите на популация, завладяване на терени, производство, административно управление, политика, инфраструктура, създаване на мрежа от взаимовръзки.

Последните се класифицират в два типа: вертикални и хоризонтални връзки.

Вертикалните връзки или екологичните свързват човешките групи с характеристиките на природната среда на съответните места от територията (видове почви, климат, минерални

ресурси и т.н.), определящи формата на обитаване и икономическите системи на производство, търговия и т.н.

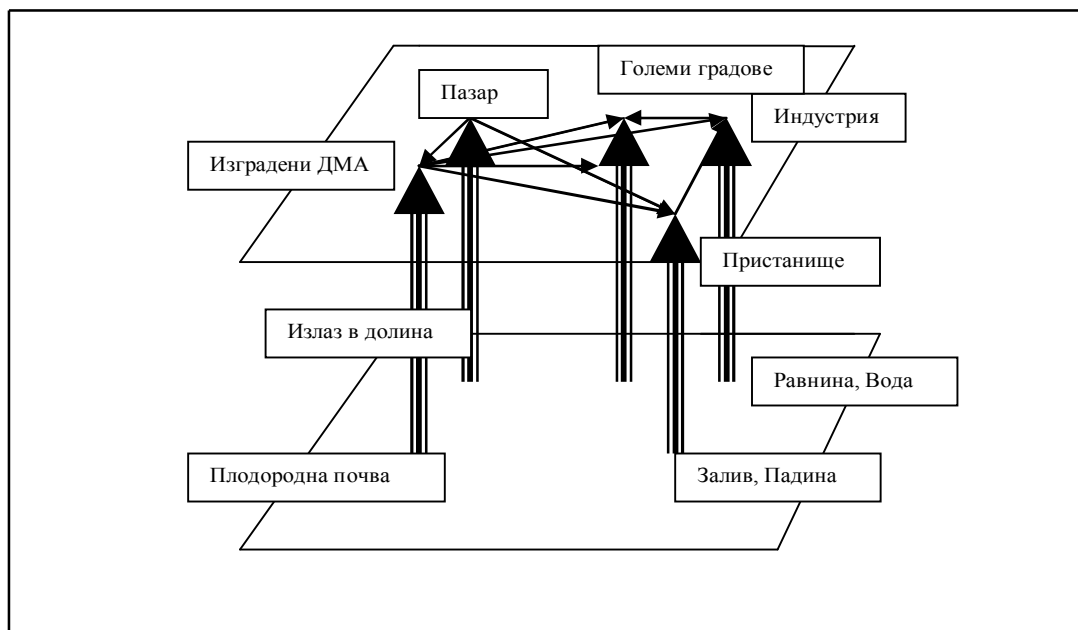
Хоризонталните връзки свързват различни икономически групи, локализирани на различни места от територията, като взаимовръзките представляват размяната на стоки, работа, информация, услуги.

Според Raffestin, територията във взаимоотношение с природната екосистема не е нищо друго, освен проекция на човешката дейност чрез практики и познания за обществото и технологията, с която то разполага. Това е една пространствена конструкция между различни възможности, на която отговаря и съответна социално-политическа конструкция.

Такава реорганизация с антропогенен произход на екосистемата води до концепцията за териториализация (Raffestin, 1997). Териториализацията съществува в проектирането на човешката система за намеренията, свързани с устройството на територията.

Взаимоотношението население – територия определя специфични социални и производствени връзки, които съставят голяма част от конструкцията на териториални системи. Тези системи са комплексни териториални единици, чиято конструкция е от стратегическа важност за икономическото развитие (Celant, 1995). Те създават истински регионални системи. Тези регионални системи имат съвременна вътрешна сила и се характеризират като общност от унифицирани фактори. Такива фактори имат предимно социално-икономическа същност, въпреки че съществуват случаи, при които унифицираните фактори са с историческа, политическа и социално-демографска същност. Тяхната агрегирана сила може да варира по интензивност. Тази сила е висока в развитите териториални системи, добре основани и структурирани, и ниска в региони в процес на формиране, в които продуктивните компоненти показват слаба необходимост от консолидация.

Фиг.6 Схематично представяне на конструктивните връзки на територията

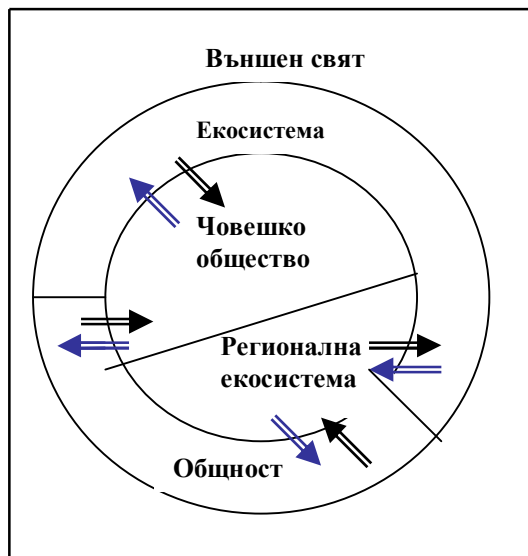

В основата на конструкцията на териториалната система съществува процес на идентифициране и организация от страна на населението на обитаваната от него територия. Този процес включва налични специфични културни системи. В момента, в който тези съществуващи системи влизат в криза и се скъса връзката между населението и територията, системата попада във фаза на разруха. Само когато обаче възникне нов процес на ретериторизация динамиката може да се обърне.

Териториалната система е общност от природно-физически и социално-

икономически елементи, които се проявяват респективно с физически и антропогенни компоненти и реагират помежду си, като взаимодействат в посока на единство и кохезия за постигане на обща споделена цел. Така териториалната система съвпада с регионалната система или „се създава двумодулна комплексна система“, в която екосистемата е общност, взаимодействаща между тях, както и с външната среда, която подхранва еволюираща траектория, ориентирана към постигане на специфични цели (Фиг.6).

Фиг.7: Регион, двумодулна комплексна система

Системата регион е двумодулна териториална система, състояща се от субстрат, който отговаря на общност от състояния на околната среда и от човешки ресурси, т.е. общността която се локализира на територията на региона, реагираща със съдържащото се в нея (субстрата), генерира регионалния организъм. Или регионът е продукт на взаимодействие между човешката общност и една или повече непрекъснати екосистеми. Може да се

случи така, че една екосистема (напр. средиземноморската част от територията) да е заета от повече човешки общности, които реагират на нея, като слагат началото на повече региони. Може да има и случай, когато една човешка общност се организира от една или повече екосистеми (напр. като заема една река или устието ѝ). От друга страна системата регион е освен това и субсистема на една по-обширна система,

която от своя страна се декомпозира на субсистеми.

На основата на дефиницията за система, териториалната система се разглежда като организация и процеси, чрез които тази организация се изявява, а външната среда, с която взаимодейства, е преследваната цел.

Логистична функция на динамиката на региона. Еволюиращи фази и революционни фази

Регионите като динамични системи са подложени на непрекъснати трансформации, които постоянно преобразуват системата както от количествена, така и от качествена гледна точка. Количествените и качествените промени се квалифицират като обикновен процес на растеж (еволюция), а тези от качествения тип конфигурират истински процес на развитие (революционен). Процесът на развитие влияе за ново качествено конфигуриране на организацията на системата, която чрез преходна фаза нарушава здравето равновесие, за да наложи нови равновесия, или нови форми на организация. Към края на прехода се отбелязва едно специфично движение на морфогенетична

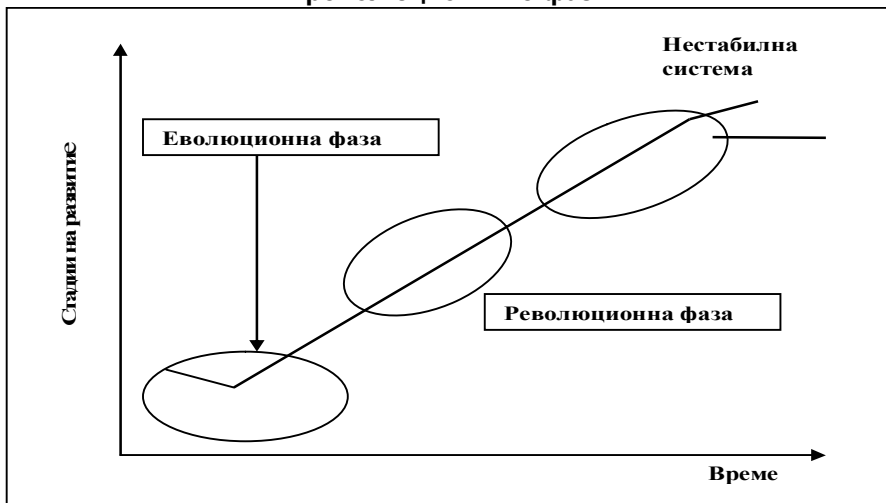
нестабилност (Calant, 1989). Тя съвпада със същност с фазата на познаване на прехода между два познати цикли или стадии на развитие на регионалната система. Това преминаване не е нито гарантирано, нито автоматично.

Графически динамиката на системата може да се представи, като се използва логическа схема, в която могат да се разпознаят еволюционни и революционни фази (Фиг. 8).

В еволюционните фази системата не предоставя значимо разнообразие от функционалното взаимодействие между елементите, които конструират структурата – там където взаимодействията остават неизменни в своята същност или еволюират по пропорционален тенденциозен начин. Обратното, революционният момент трябва радикално да модифицира взаимоотношенията между структурните елементи на системата, като генерира нови нейни проявления.

Тъй като новите варианти могат да се наложат и да се видят новите възможности за растеж, започва кинетичен ход на елементите на системата, които водят структурата на системата до подновена революционна фаза.

Фиг.8 Динамика на регионалните системи, между еволюционните и революционните фази

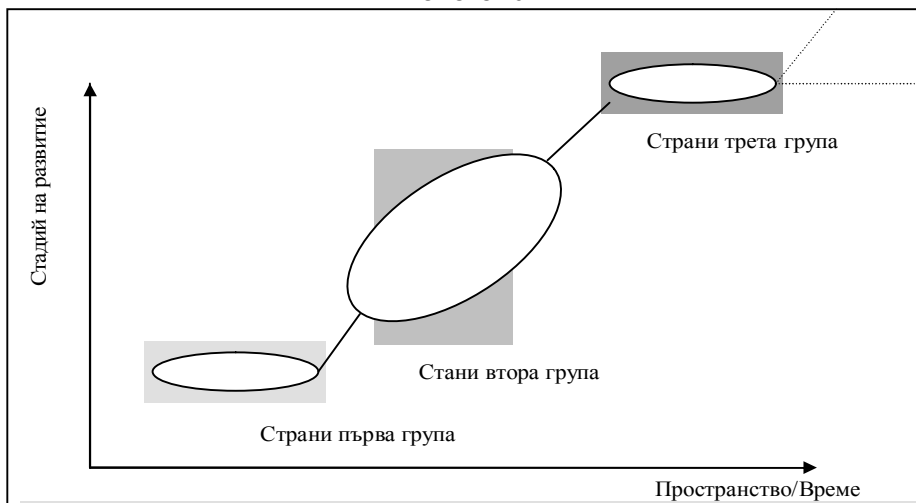

Тъй като териториалната система преминава за дълго траекторията на развитие, формите на организация на територията стават все по-силни, нейната цялостна кохезия се увеличава, прогресира взаимодействието ѝ и системите приемат прецизни очертания. Ако обаче иновационните елементи и количествените разлики в целият потенциал (които често водят до разлики в устройството и жизнените функции – явление, наречено алометрия) могат да се изолират от еволюцията на системата, без да се натрапят, системата достига състояние на равновесие и се дефинира структурно като стабилна (морфостатична) и не създава феномени на механизма на развитие и растеж. Накрая системата може да поеме пътя на упадък или на деструкция, при което се разсейва силата на сцепление между елементите на структурата и се увеличават възможностите за тяхната конфигурация и организация (ентропия).

На основата на графична презентация на динамиката на регионалната система (Фиг.8), чрез

използването на логическа крива могат да се класифицират регионалните системи и страните според специфичната фаза, в която се намират (Фиг.9). Става въпрос за напълно описателна класификация, която няма нормативна цел, няма и намерението да предвижда бъдещата динамика на системата чрез нейното определяне, без да бъде обяснено в този модел по кой начин става преминаването от един стадий в следващ. Тя представлява ключ за разчитане на типологията на протичащите процеси на териториалните системи. Така се превръща в полезен инструмент за класифициране според достигнатия „стадий на развитие“. Остава обаче отворен въпросът как определена териториална система трябва да следва итеративно предварително определено развитие, насочено към постигане на цели с универсална стойност, или всяка от тях както може да предприеме свой процес, ориентиран към постигане на някакъв тип детайлно развитие според собствената си специфика.

Фиг.9 Класификация на страните по типология на динамиката на регионалната система

Сомалия, Судан, Ангола, Мозамбик, Непал, Бангладеш, Никарагуа и др.
 Мексико, Бразилия, Китай, Източна Европа, Индия и др.
 САЩ, Западна и Централна Европа, Япония и др.

Моделите на етапите на развитие създават теоретично различни предвиждания в слабо развитите страни от третия свят, като се започне от 50-те години и се стигне накрая до борбата със слабо развитите страни, глада и неравномерното разпределение на богатството. Става въпрос за описателни модели, представящи протичащите процеси в някои страни или региони, без да се има предвид пътя на развитие на страните от третия свят, които може да помогне при моделите за развитие от нормативен тип.

Всички модели, специално тези, създавани през годините, когато дисциплините, свързани с развитието се утвърждаваха като автономни компоненти от икономическите дисциплини, са силно повлияни от културата от западен тип, тъй като са подготвени под влиянието на социалната, икономическата и институционалната конюнктура на индустриалните страни. Те се базират на една дефиниция за развитие, изведена от опита на западните страни и базирана на принципите на растежа на продукцията и доходите, на индустриализацията, урбанизацията и модернизацията. По-специално на развитието оказва влияние преминаването от селско общество, занимаващо се със земеделие, към урбанизирано общество, ангажирано в индустрията и обслужването. Изоставянето на старите технологии и ползването на нови и все по-нови технологии и капитали зависи от съотношението капитал – работна сила (K/P).

И днес дебатите относно развитието са с изключителна актуалност, благодарение на интензивното участие на Юга и на света в индивидуализирането на стратегиите, които могат да придвижат развитието, както и в новото дефиниране на концепцията за растеж от гледна точка на концепцията за модернизацията.

На основата на модела за развитие на западната икономика, през 50-те и 60-те години концепцията за развитие се идентифицира с бърз индустриален растеж, придружен от също такъв бърз растеж на продукцията и доходите. В този контекст градовете имат приоритетна роля. Те са истински центрове на растежа, центрове-двигатели за икономическа експанзия. Според тази концепция на развитие слабо развитите страни, характеризиращи се с назадна икономика трябва да наблегнат на репродуциране на опита, придобит с времето и узрял в индустриализираните страни

Стадийни модели и техните граници. Развитие като растеж и модернизация

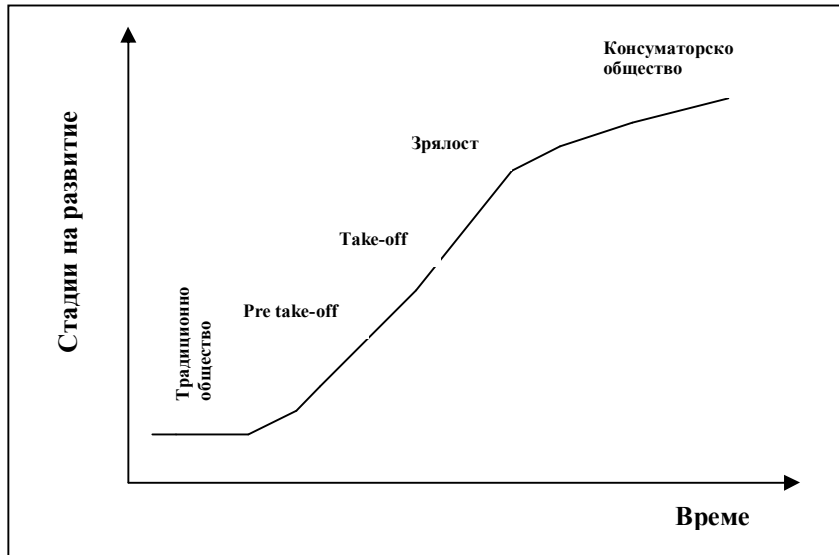
Опит, базиран на бърза индустриализация, съпроводена и възможна поради големите инвестиции на капитали и прилагането на нови технологии в производството. Такова разбиране на развитието се дължи от една страна на предимно икономическите теории, между които модела на Harrod и Domar, които обясняват растежа на продукцията във функция на спестяванията (инвестиране) и от съотношението капитал/продукт, определен от наличните технологии. Ударението в ролята на капитали и инвестиции и определянето на коефициента на икономически растеж се намира в принципните теории на развитие през тези години, между които е и моделът на Rostow (Фиг.10). (Rostow, 1966)

Трябва да се отбележи, че когато се правят спестявания и инвестиции, критичните фактори за започването на процеса на развитие (take-off), по време на който националната икономика има нужда да реинвестира по по-продуктивен начин една част от собствените си печалби, индустриалните страни намират легитимация в усилието си да помогнат на слабо развитите страни, като разпределят средства под формата

на капитали, технологии и know-how. Освен това капиталите се дават под формата на дотации и заеми, друг път биват дадени под формата на директни външни инвестиции и консултации, които

водят до чуждестранна (западна) намеса, управлявана отвътре от социално-икономическата сфера на слаборазвитите страни, най-често точно в бившите колонии.

Фиг.10 Моделът на Rostow

Стадийните модели, възприети от опита на индустриалните страни и възпроизведени в слаборазвитите страни като нормативни модели, с които да се испирират инициативи за изпробване на развитие, водят до недобри резултати. Като ползват западната визия и еднопосочно развитие, настоящите слаборазвити страни приемат за основни готови модели и често пренебрегват съществуващите в тях легитимни силни класи, които могат да управляват прехода.

Тези модели не отчитат съществуващите условия за издигането на града, за ползване силата на свободния труд в земеделието и впоследствие прилагане на по-авангардни селскостопански технологии, присъствието на разпростираща се предприемаческа и технологична култура, наличието на социокултурна тъкан, фаворизирана при иновациите и т. н.

Теорията за модернизацията не успя да намери ефикасни отговори на стагниращите проблеми в селскостопанската икономика, на силната миграция на селско население към града, на високите коефициенти на безработица и частична безработица, на фалирането на множество интервенции, които и днес още съществуват в различни слаборазвити страни.

Днес е необходимо да се гледа на стадийните модели по начин, който определя тяхната лимитирана давност, описателната им функция, но не и нормативната им значимост. Съвременното териториално развитие и регионална политика не са резултат от еднопосочно линейно развитие. То е много по-сложен процес, в който голям брой променливи взаимодействат помежду си във вътрешността на една система от предварително предвидени взаимовръзки.

Изводи

Развитието на регионите е сложен и многостранен процес. Неговото усъвършенстване в определена посока съгласно приетите стратегии, планове и програми за развитие трябва да се оценяват не механично като очакван резултат, а да се предвиждат и евентуалните вътрешно структурни промени, нови възникващи процеси и външни намеси. Трябва на очаквания модел на развитие на региона да се предвидят състоянията на пад, развитие, колебание, стабилност и относителна устойчивост, за да се реагира адекватно. Със SWOT-анализа по различните проблеми се доближаваме до някакви по- достоверни изводи и предвиждания,

но те са ориентировъчни и не винаги достатъчни за вземане на правилни решения. Необходимо е при всеки етап на мониторинг да се извършва и преглед не само на извършени действия /постигнати мерки/, но и как системата – регион е реагирала на въведените нови елементи и действия и какви процеси протичат и са се отключили. В зависимост от това да се правят корекции след мониторинга за бъдещите действия и за най- близките нужни промени в плановете и програмите на общините, областите, районите и съответно страната, като за система на устойчивост.

Литература:

- Celant A., 1995, Nuova citta nuova campagna, Patron, Bologna
Formica C., 1999, Lo spazio geoiconomico, UTET, Torino
Le Berre, 1992'Encyclopedie de la geographie, Economica
Minvielle E., S. Saviah, 2003, L'Analyse statistique et spaziale, Editions du temps, Nantes
Raffestin C., 1997, Ecogenese territoriale et territorialite',. 173-185 in Auric F. E Brunet R. (a cura di) Espaces, jeux et enjееux, Paris, Fayard, Encyclopedie Diderot, 1986
Rostow, 1966, The stages of economic growth, Cambridge University Pres, Cambridge
Vallega A., 1999, Introduzione alla geografia umana, Mursia, Milano
Vallega A., 1995, La regione, sistema territoriale sostenibile, Mursia, Torino
Von Bertalanffy., L., 1968, General System Theory, New York, Braziller (ed. It. BELLONE E. Teoria dei sistemi. Fondamenti, sviluppo, applicazioni, ISEDI, Milano 1976)